

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Van Yüzüncü Yıl University
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl / Year: 2021 - Sayı: Van Özel Sayısı
Issue: Van Special Issue
ISSN: 1302-6879 - Sayfa/Page: 433-450

Vanlı Divan Şairi Dürrî'nin Yayınlanmamış Divanında Yer Almayan Müzeyyel Gazeli
The Additive Gazelle, Which is not Included in the Published Divan of Dürrî, the Divan Poet from Van

• Tolga ÖNTÜRK*

* Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Van/Türkiye.
Dr., Van Yüzüncü Yıl University, Faculty of Literature, Department of Turkish Language and Literary, Van /Turkey.
onturk_tolga@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-7420-2209

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type:

Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi / Date Received:

10/01/2021

Kabul Tarihi / Date Accepted:

11/03/2021

Yayın Tarihi / Date Published:

20/04/2021

Atrf: Öntürk, T. (2021). Vanlı Divan Şairi Dürrî'nin Yayınlanmamış Divanında Yer Almayan Müzeyyel Gazeli. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Van Özel Sayısı, 433-450

Citation: Öntürk, T. (2021). The Additive Gazelle, Which is not Included in the Published Divan of Dürrî, the Divan Poet from Van. *Van Yüzüncü Yıl University the Journal of Social Sciences Institute*, Van Special Issue, 433-450

Öz

Van'da dünyaya gelen Dürrî Ahmed, 18. yüzyılda yaşamış önemli bir divan şairidir. Çocukken bir gözünü kaybetmesinden dolayı “Dürrî-yi Yek-çeşm” lakabıyla tanınmaktadır. İyi bir öğrenim gören Dürrî Efendi, küçük yaşta İstanbul'a gitmiş ve kalem kâtipliği, divân-ı hümâyun hocalığı, İran elçiliği, başmuhasibecilik gibi devlet görevlerinde bulunmuştur. Ayrıca şiir, inşâ ve kitâbetteki kabiliyeti sayesinde devlet erkânının ilgisini çekmiş, özellikle padişah, vezir, şehzade gibi şahsiyetlerle münasebet kurmuştur. Dürrî, şair olan kardeşleri Sa dî ve Feyzî gibi tarih düşürme hususunda yeteneklidir. Tahta çıkmaya ve belli bir devlet makamına gelmeye; köşk, çeşme, camii yapımı gibi imar faaliyetlerine; doğum, düğün ve vefat gibi olaylara tarihler düşürmüştür. III. Ahmed, Reisü'l-küttâp Râmî Paşa, Baltacı Mehmed, Şehzade Selim gibi önemli isimlere yazılan bu şiirler, şairin devlet erkânına yakın olduğunu göstermektedir. Dürrî'nin şiirleri üzerine şimdiye kadar üç çalışma yapılmıştır. Dürrî'nin tarih manzumeleri hakkında Ziya Bağrıaçık (1996) yüksek lisans tezi, gazelleri üzerine Sadık Erdem (1996) bir makale yayımlamıştır. *Dürrî Divanı*'nın tam metni ise Ramazan Vural (2020) tarafından yayımlanmıştır. Bu üç çalışmada da divanın tek nüshasının yer aldığı “Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi 3409” numaralı şiir mecmuasından yararlanılmıştır. Bu çalışmada “Millî Kütüphane 06 Mil Yz A 508” arşiv numaralı şiir mecmuasından hareketle Dürrî'nin divanı üzerine daha önce yayınlanmış çalışmalarda bulunmayan bir gazeline yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Divan şiiri, Dürrî, mecmua, gazel.

Abstract

Born in Van, Dürrî Ahmed is an important divan poet who lived in the 18th century. He is known with the nickname "Dürrî-yi Yek-Çeşme" because he lost an eye when he was a child. Having received a good education, Dürrî Efendi went to Istanbul from an early age and held important state positions such as Divân-ı Hümâyûn teacher, Iranian ambassador, chief accountant. In addition, due to his talent in poetry, construction and epitaph, he attracted the attention of state officials and he established relations with personalities such as sultan, vizier and prince. Dürrî, like his poet brothers Sadî and Feyzî, is highly skilled in the art of making history. Being appointed to a certain state office such as being enthroned, vizier, and sheikhul-Islam; construction activities such as pavilions, mansions, fountains and mosques; dates for events such as births, weddings and deaths. These poems written for important names such as Sultan III Ahmed, Reisü'l-kuttâp Râmî Mehmed Pasha, Baltacı Mehmed Pasha and Prince Selim reveal that the poet is close to the state officials. There have been three studies on the text of Dürrî's poems so far. Ziya Bağrıaçık (1996) published a master's thesis on Dürrî's poems of history and Sadık Erdem (1996) published an article on Dürrî's gazelles. The full text of the Dürrî Court was published by Ramazan Vural (2020). In these three studies, the poetry magazine "Süleymaniye Library Esad Efendi 3409", which contains only one copy of the divan, was used. In this study, a poem of Dürrî, which was not found in previously published studies, was included in the poetry magazine numbered "National Library 06 Mil Yz A 508".

Keywords: Divan poetry, Dürrî, magazine, gazelle.

Giriş

Arapça *cem'* kökünden türeyen mecmua kelimesi, "bir araya getirilmiş, toplanmış" anlamlarına gelmektedir. Mecmualar, genelde bir veya daha fazla şaire ait çeşitli şekil ve hacimlerdeki dinî, din dışı, nesir veya şiirlerden oluşan derleme kitaplarıdır. Bu derlemeler "mecmû'atü'l-ehâdis, mecmû'a-i fetâvâ, mecmû'a-i ed'îye, mecmû'a-i eş'âr, mecmû'a-i tevârih" gibi isimler alırlar (Uzun, 2003: 265). Klasik Türk edebiyatında daha çok seçme şiirlerin bir araya getirilerek oluşturulduğu seçkilere "mecmû'a-i eş'âr" ismi verilmektedir. Bunun yanı sıra mecmualar özel bir tür veya şekil etrafında da oluşturulabilir. Mesela, içerisinde farklı şairlerin divanlarının bulunduğu seçkilere "mecmû'a-i devâvîn", nazire türünde yazılmış şiirlerin bulunduğu eserlere "mecmû'atü'n-nezâir", sadece na't türünde yazılmış derlemelere ise "mecmû'atü'n-nu'ût" gibi isimler verilmektedir.

Mecmua, genellikle kişilerin beğenilerini yansıtan bir not defteri olarak kullanılmaya başlanmıştır. O defter bitince de mecmua dediğimiz nesne ortaya çıkmıştır. Çok düzenli ve itinalı hazırlanmış mecmualar olduğu gibi, çok dağınık hatta kâğıdının renkleri, boyutları birbirine uymayan mecmualara da rastlanmaktadır. Bu da derleyicinin

mecmuasına daha sonra eklemeler yapıldığını göstermektedir. Hatta bu arada yazı karakterinin değiştiği, yani mecmuanın yazarının değiştiği bile olur (Kut, 1986: 170).

Türk edebiyatında mecmualar aynı işleve sahip diğer kaynaklar olan cönklere göre gerek tertip amaçları ve şekilleri gerekse de imlâ ve kaydedilen metnin sağlamlığı açısından farklılık göstermektedir. Klasik Türk edebiyatında mecmualar mürettep olan ve mürettep olmayan mecmualar diye iki ana başlıkta değerlendirilebilir. Bu mecmuaların düzenleyenleri çoğu zaman bilinmemektedir. Tertip sebebi bakımından ise aynı zümreye ait olan şahsiyetlerin yer aldığı mecmualar da bulunmaktadır: Mevlevî şairler gibi. Yukarıda da bahsedildiği üzere, mecmualar genellikle oluşturuldukları nazım şekillerine göre isimlendirilir. Kaside mecmuaları, gazel mecmuaları, nazire mecmuaları, muamma mecmuaları, şehrengiz mecmuaları, güfte mecmuaları en sık rastlanan mecmua çeşitleridir. Ayrıca mecmuların tasnifinde din, tasavvuf, hiciv, musiki, ilim, hikâye gibi temalar da önemli rol oynamaktadır (Kılıç, 2012: 77-95).

Klâsik Türk edebiyatının ana kaynaklarından olan mecmuaların şüphesiz ki çok kıymetli yeri ve işlevi vardır. Özellikle edebiyat tarihi ve edebiyat bilgilerine katkısı açısından mecmualar oldukça önemlidir. Mecmualarda kaynaklarda adı geçmeyen, unutulmuş şairlerin şiirlerine rastlamak mümkündür. Şairlerin divanlarında yer almayan veya bilinmeyen şiirleri mecmualarda yer alabilir. Ayrıca şairlerin divanlarındaki şiirlerin farklı şekillerine de tesadüf edebiliriz. Mecmualar arasında bilinmeyen, varlığı bilindiği halde nüshası tespit edilemeyen eserlerle de karşılaşılır. Bunun yanı sıra bilinmeyen veya kullanılmayan nazım şekilleri, bilinen nazım şekillerinin örneği görülmeyen kafiye tipleri, farklı bent yapıları gibi değişik örnekler mecmualarda bulunur. Zaman zaman şairlerin hayatlarıyla ilgili önemli bilgileri de mecmualar vasıtasıyla temin edebiliriz (Köksal, 2012: 88-90).¹

Edebiyatımızın şekil itibarıyla ilginç, garip ve sıra dışı örneklerini bir araya toplayan, kendisi de topladığı malzemeler gibi “sıra dışı” olan şiir mecmuaları da mevcuttur. Derleyicisinin ifadesiyle “mecmû‘a-i nevâdir” ismini taşıyan bu seçkilerde, son derece ilginç muhtevalı şiirler yer alır. Türk edebiyatında yazılanlarla beraber, Arap

¹ Prof. Dr. M. Fatih Köksal tarafından başlatılan “Şiir Mecmualarının Sistemik Tasnifi Projesi (MESTAP)” ile başta şiir mecmuaları olmak üzere bu türden kaynakların ayrıntılı tasnifinin ve dökümlerinin yapılması amaçlanmaktadır. Böylelikle bütün mecmuların yer ve numaralarının tespit edilip kataloglanması, dijital ortamda mecmualardan yararlanmanın ve daha kolay, daha pratik bir şekilde tarama yapmanın önünü açmaktadır (bkz. Köksal, 2012: 92).

ve Fars dilinde yazılmış bazı farklı manzum-mensur metinler, “acâyip ve garâib” başlıkları altında mecmualarda toplanır. Bu mecmualarda, bütün kelimeleri noktalı harflerden oluşan veya tam aksine noktasız harflerden oluşan (bînukat) gazeller, türlü harf oyunları ile yazılmış manzumeler, maktûb-ı müstevîler, “dil-deprenmezler” müselsel gazeller, tecnisler, musannâlar, eklemeli ve müşterek şiirler, mülemmalar, çar-ender-çar rubailer gibi sıra dışı şiir örnekleri bulunur (Köksal, 2019: 83-95).

Kaynaklarda divan sahibi olduğu belirtilen Dürrî Efendi'nin mürettep divanı mevcut değildir. Divanının bir nüshası sayabileceğimiz ve şiirlerinin büyük çoğunluğunu oluşturan metin de esasen bir mecmua içerisinde yer almaktadır. Bunun yanı sıra şaire ait başka manzumelerin de şiir mecmualarında bulunması ihtimali oldukça yüksektir. Çalışmamızda Dürrî Ahmed Efendi'nin Millî Kütüphane 06 Mil Yz A 508 arşiv numaralı şiir mecmuasında yer alan ve yayımlanmış divanında bulunmayan bir gazeline yer verilmiştir.

1. Dürrî Ahmed Efendi'nin Hayatı ve Eserleri

Şair Dürrî'nin asıl adı Ahmed'dir. Van'da dünyaya gelmiştir. Doğum tarihi hakkında tezkirelerde herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Çocukken bir gözünü kaybetmesinden dolayı “Dürrî-yi Yek-çeşm” diye bilinmektedir. Şair divanındaki “Çeşmiyye-i Dürrî Ahmed Efendi Bâ-Fermân-ı Hümâyûn” başlıklı nesir bölümünde bir gözünü kaybetmesinin hikâyesini anlatmaktadır. “Buna göre Dürrî'nin çocukluk döneminde evlerine kötü gözlü bir kadın misafir olur ve evde kaldığı süre boyunca gözünü Dürrî'den ayırmaz. Öyle ki en sonunda gözünde yara çıkar. Bu hadiseden kısa bir süre sonra bir gözünü kaybeder. Şair yine de ümitsizliğe düşmez, zira kendi ifadesine göre kalp gözü açıktır.” (Vural 2020: 3).

Şairin bir gözünü kaybetmesiyle ilgili *Fatîn Tezkiresi*'nde şu beyit yer almaktadır:

Hâk-i pâyin kühli için bu iki çeşm-i sefid

Birbiriyle ceng idüp âhir biri oldı şehîd (Çiftçi, 2017: 133)

Dürrî'nin kendisi gibi şair olan Feyzî Salih ve Sa'dî Abdülbâkî isminde iki kardeşi vardır. Şairin babasının Ebubekir Vehbî Efendi isimli bir zat olduğunu, kardeşi Sa'dî'nin kaleme aldığı *Heşt Behişt* tercümesinin mukaddimesinden öğreniyoruz. Burada Sa'dî'nin adının künyesi “Abdülbâkî Sa'dî b. Ebubekir Vehbî-i Vâni” olarak verilir (Karataş vd., 2008: 59). Şairin gençliğinde iyi bir eğitim aldığı *Safâyi Tezkiresi*'nde (Çapan, 2005: 189) belirtilmiş, ancak bu öğrenimini Van'da mı İstanbul'da mı gördüğü tezkirelerde bildirilmemiştir.

Dürrî, genç yaşta İstanbul'a gitmiş, burada yeteneği sayesinde birtakım devlet görevlerinde bulunmuştur. Dürrî Ahmed Efendi'nin yaptığı devlet görevleri arasında dîvân-ı hümâyûn kâtipliği, Dersaadet'de başmuhasebe hâceliği, Anadolu muhasebeciliği, sipah kitâbeti, cizye muhâsebeciğili, şikk-ı sâni defterdarlığı gibi görevler bulunmaktadır (Erdem, 1994: 98; İnce, 2018: 182; Çiftçi, 2017: 129).

Dürrî Ahmed Efendi'nin getirildiği en önemli görevlerden birisi İran elçiliğidir. Nevşehirli Damat İbrahim Paşa, İran'da meydana gelen siyasi olayları daha yakından takip etmek ve olayların iç yüzünü öğrenmek maksadıyla bu yüzyılda İran'a sürekli elçiler göndermekteydi. Bir taraftan Rusların, öte yandan Afganlıların baskısı altında kalarak sıkıntılı günler yaşayan İran'a Osmanlı Devleti'nin kudretini göstermek, bunların yanında Osmanlıların İran'a doğru yayılacağı hakkındaki haberlerin aslının olmadığını bildirmek amacıyla haraç muhasebecisi görevinde bulunan Dürrî Efendi'yi şikk-ı sâni defterdarlığı rütbesi ile İran'a göndermeye karar vermiştir (Ürkündağ, 2006: 40). Sâlim, *Tezkiretü's-Şu'arâ*'da Dürrî'nin bu göreve 1132 (1719/20) senesinde tayin olunduğunu belirtir (İnce, 2018: 182).

“Şairin evliliğine dair bilgiyi divanındaki “Dürrî Efendi Te'ehhül Eyledüğü Vaktde Bâ-Fermân Tahrîr Eyledüğü Kasidedür” başlıklı şiirden öğrenmekteyiz:

Hele evlâd başka gevherdür
Pederün cânına berâberdür
Ben de düşdüm ümîd-i evlâda
İtdi esbâbını Hâk âmâde
Kavl-i pâk-i Hudâ-yı ekber ile
Dağı fermûde-i peyember ile
Hâk te'ehhül müyesser itdi baña
Sünnet-i pâki eyledüm icrâ
Şeb-i Kâdr içre oldı feth-i kelâm
Düşdi 'âkd-i nikâha 'id-i şıyâm
Devletünde güzel sürür itdüm
Yedi gün yedi gice sûr itdüm” (Vural, 2020: 5)

Şair evlat sahibi olmanın güzelliklerinden bahsederek kendisinin de evlat özlemi çektiğini söyler. Bu niyetle Allah'ın emri ve Peygamber Efendimizin kavli ile hazırlıklarını yapıp sünneti yerine getirdiğini bildirir. Bir Kadir gecesinde evlenerek yedi gün ve yedi gece düğün yapmıştır.

Türk Şairleri'nde Dürrî'nin Tavukçubaşı isiminde ve kendisi gibi kör olan birinin kızı ile evlendiğini söylediği bir beytine yer verilir:

Eyledi Dürrî te'ehhül ansızın
Aldı kör Tavuçubasının kızın (Ergun, 1936: 25).

Dürrî'nin vefat tarihi hakkında tezkirelerde farklı bilgiler yer almaktadır. Belîğ ve Fatûn tezkirelerinde şairin 1137 (1724-25) senesinde vefat ettiği yazılıdır (Abdulkadiroğlu, 1985: 102; Çiftçi, 2017: 130). Ancak genel olarak biyografik kaynaklarda şairin vefat yılı 1135 (1723) olarak gösterilir. Râmiz, şairin 1135 (1723) senesinin rebû'l-âhir ayının yirminci gününde öldüğünü belirterek Şeyh Vefâ Câmîi'nin haziresine defnedildiğini söyler. Tezkirede Galatalı Hâfız'ın aşağıdaki 1135 (1723) tarihli beytinin Dürrî'nin mezar taşına yazıldığı kayıtlıdır:

Sadef-i lahd-i 'adnde yer idüp Dürrî-i sâf

Kabr-i Dürrî ola dâr-ı güher kân-ı 'atâ (Erdem, 1994: 98).

Tezkire-i Safâyî'de de Dürrî'nin vefatı için yazılmış 1135 tarihli manzumeler bulunmaktadır. Müellifi belli olmayan ilk manzume şöyledir:

Dürrî-i yektâ vü dûr-endîş ü tîz-idrâk kim

Hall ederdi bir nefesde her mû-yı pîçîdeyi

Çünkü çeşmin yumdu dünyâdan dedim târîhin

Nâ-bedîd etdi felek bir cevher-i nâdîdeyi sene: 1135

Kaynaklar Dürrî'nin sanatından övgüyle bahseder. Özellikle tezkireler onun tarih düşürme ve hüsn-i hattaki maharetini ön plana çıkarır. Özellikle kitâbet sanatında meşhurdur. Çok iyi derecede Farsça bilen şair, bu yeteneği sayesinde İran elçiliği de yapmıştır. Sâlim, onun Acem şairleri ayarında şiirler söylediğini ve güzel yazı alanında yetenekli olduğunu vurgular. Gazel ve kasidelerini de beğenen tezkireci, onun süslü şiirlerini latif sohbeti gibi güzel bulur. Safâyî de onun latif şiirlerinin nükte dolu olduğunu ifade eder (İnce, 2018: 182; Çapan, 2005: 189). Gazel, kaside, kıt'alarıyla tanınan Dürrî'nin eserlerinde, döneminin şairlerinin ve özellikle Nâbî'nin etkisi görülür. Âşıkâne tarzda gazeller yazan şair, çoğu zaman hakîmâne bir üslupla kendi devri hakkında üstü kapalı bir şekilde değerlendirmelerde bulunur.

Şairin divanının dışında İran elçisi iken kaleme aldığı *İran Sefâretnamesi* adlı bir eseri vardır. Dürrî Efendi, kendisine verilen sefirlik görevini yerine getirdikten sonra özel vazifesi olan İran iç durumuna dair bilgileri toplayarak 1721 tarihinde İstanbul'a gelmiş ve hazırladığı raporu Sultan III. Ahmed'e ve Sadrazam Damad İbrahim Paşa'ya sunmuştur. Dürrî'nin *Sefâretnamesi*, diğer birçok sefaretname örneğinden farklı olarak İstanbul'dan hareketinden ve İran sınırına kadarki gözlemlerinden hiç bahsetmeyerek doğrudan doğruya Bağdat'tan ayrılışı ile başlamaktadır. Dürrî Ahmed Efendi ve heyeti beş günlük bir yolculuğun ardından Tahran'a varmıştır. Şair İran'daki durumu, Şah Hüseyin ile görüşmelerini, İran saray erkânının vaziyetini,

kendilerine karşı tutumlarını ve diğer diplomatik faaliyetleri anlatan bir rapor hazırlamıştır. Görünüşte bir ticari meseleyi halletmek için gidilen bu seferin esas amacı İran'ın iç durumunu öğrenmektir. Dürrî'nin *Sefâretnâmesi* de burada bulunduğu süre içinde yaptığı faaliyetleri, İran'a gidiş ve dönüş sırasında başından geçenleri anlattığı bir eserdir (Ürkündağ, 2006: 40-86).

Dürrî Efendi'nin şiirlerinin metni üzerine şimdiye kadar üç çalışma yapılmıştır. M. Ziya Bağrıaçık, "Dürrî ve Divanındaki Tarih Manzumeleri" isimli yüksek lisans tezinde Dürrî'nin tarihlerini incelemiştir. Şair, tarih manzumelerini daha çok III. Ahmed döneminde kaleme almıştır. Divandaki 1281 beyit tutarındaki 154 tarih manzumesinin metni verilmiş, tarih manzumeleri şekil ve içerik açısından incelenmiştir (Bağrıaçık, 1996). Dürrî'nin gazelleri üzerine *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*'nde Sadık Erdem tarafından bir makale yayımlanmıştır. Bu makalede Dürrî'nin 67 gazelinin metni verilmiştir (Erdem, 1996: 5). Dürrî'nin gazelleri, tarih manzumeleri, kasideleri ve diğer şiirlerini içeren divan metni Ramazan Vural tarafından 2020 yılında yayımlanmıştır (Vural, 2020). Bu üç çalışmada da *Dürrî Divanı*'nın içinde bulunduğu Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi 3409 arşiv numaralı şiir mecmuasından yararlanılmıştır.

Dürrî hakkında bilgi veren kaynaklar şairin mürettep bir divanının olduğunu bildirirse de şimdiye kadar bu divana rastlanmamıştır. Divanın bilinen tek nüshası Sül. Ktp. Esad Efendi 3409 numarada kayıtlıdır. Divanın bulunduğu eser bir mecmua olup Dürrî'nin yanı sıra Nâbî, Ulvî, Bâkî, Alî gibi şairlerin divanlarını ve Fuzûlî, Nef'î, Nedîm gibi başka şairlerin de şiirlerini ihtiva etmektedir. Dürrî'nin şiirlerinin çoğunluğu mecmuanın 3b-73a varakları arasında, dağınık ve derkenarlarda yer almaktadır. Şiirlerin hepsi bu varaklar arasında olmayıp 330 varaktan oluşan mecmuanın tamamına yayılmıştır. Bu nüshada Dürrî'ye ait 22 kaside, 77 gazel, 4 murabba, 1 tahmis, 1 muhammes, 12 müseddes, 1 terkib, 1 müstezad, 6 şarkı, 31 rubâ'î, 139 kıt'a, 20 nazm, 68 müfred ve 8 mesnevi vardır (Vural, 2020: 15).

Mecmuada ayrıca Dürrî'nin kardeşlerinden Sa'dî Abdülbâkî Efendi'nin şiirleri yer almaktadır. Özellikle tarih manzumesi alanında maharetli olan ve İdrîs-i Bitlisî'nin *Heşt Behişt* adlı eserini Türkçeye tercüme ettiği bilinen Sa'dî Efendi'ye ait 12 gazel, 7 kıt'a, 1 rubai, 7 beyit ve 1 mesnevi bu mecmuada bulunmaktadır (Öztürk-Öntürk, 2020: 257). Yine bu mecmuada Dürrî'nin şair olan diğer biraderi Feyzî Salih'in de bir divançe hacmindeki şiirleri yer almaktadır. Gazel ve tarih kıt'ası yazma hususunda en az kardeşleri kadar maharetli olan Feyzî Efendi'ye ait 4 kaside, 27 gazel, 16 kıt'a, 18 rubai, 2 mesnevi, 10

beyit ve 5 mısra bulunmaktadır (Öztürk-Öntürk, 2021: 163). Bu mecmua özellikle Vanlı şair kardeşlerin şiirlerini ihtiva etmesi bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Mecmuada Dürrî, Sa'dî ve Feyzî'nin birlikte yazdıkları iki müşterek gazel de yer almaktadır (Esad Efendi no. 3409, vr. 44a).

Dürrî'nin 06 Mil Yz A 508 Arşiv Numaralı “Mecmû'a-i Eş'ar”da Yer Alan Gazeli

Tarafımızdan tespit edilen ve Dürrî'nin yayımlanmış divanında yer almayan şiiri, Milli Kütüphane'de 06 Mil Yz A 508 arşiv numarası ile kayıtlı bir şiir mecmuasındadır. “Mecmû'a-i Eş'ar” adlı bu mecmua, her varakta değişik satır sayısı bulunan 173 yapraktan oluşmaktadır. Talik hatla kaleme alınan mecmuanın müstensihî belli değildir. Nüshada üçlü şapka kılıç ve harf filigranlı kâğıt türü ve zencirekli, siyah meşin cilt kullanılmıştır. Başlıklar ve şair isimleri kırmızı yazılıdır.²

Dürrî'nin şiiri, mecmuanın 11a varağında yer almaktadır. Bu şiirin Vanlı Dürrî'ye ait olduğunu, şiirin sonunda Vehbî'nin Dürrî Efendi'nin ölümü üzerine yazdığı tarih mısraından anlamaktayız.³ “Târîh-i vefât-ı Dürrî Efendi Güfte-i Vehbî” başlıklı bu tarih, tek mısradan oluşmaktadır:

“Güm oldı kân-ı dehriñ göz göre pâkîze bir Dürrî (1134)”

Şiirin sonunda verilen mısraının yanında 1134 (1721/22) tarihi yazılmış olmasına rağmen, mısradaki harflerin ebced sistemindeki değeri 1136 (1723/24) senesini vermektedir. Bu tarih manzumesi eksik olup *Safâyî Tezkiresi*'nde beytin tamamı kayıtlıdır:

² Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığının tasnifine göre mecmuanın içerisinde şiiri bulunan şairlerin listesi şöyledir: “Âgâh 3b; 37b-39; Asım 37; Aziz Efendi (öl. H. 1079) 7; Bâkî 9b, 69b-72; Câmî 1-4; Cevrî 52b; Dürrî (öl. H. 1134) 11; Emrah 102; Ehli. Şirazî 10; Fazlî 84b; Fehim 14b, 15-21; Fitnat Hanım 76-77; Hâmî-i Âmedî 62-65; Habeşî-zâde 41; Haşmet 53-61; Hâtem Efendi 43; İmam Şâfî 3; İzzet Paşa 92b; İzzet Ali Paşa 34b Kelîm-i Hemedânî 68; Kâmî 83-84; Kabûlî 9; Kudsî 172b; Lutfî 90-91; Maktul İbrahim Paşa 23; Nâbî 8b, 12, 31, 41, 137; Nâdirî 5-6; Nâfiz 36; Nahifî 4ab, 12b, 40b; Na'îlî 42b; Nazîm 12; Nedîm 36b-37; Nev'î 79; Nimet 14 Râgıp Paşa 35, 43-52, 65b, 72b-76; Râmî Paşa 33b-34; Râşid 35, 105; Sâbit 105b, 114, 118b-171; Şâbir 22b; Şâkir 40; Sâfî 68b; Selim Giray 107, 116b; Sultan Ahmed 23; Sultan Mustafa 22b; Tâ'ib (Osman zade) 23b, 39b; Tayyibî 22; Vecdî 35b-36, 93b; Vecdî 35; Vehbî 25-32b, 137; Zihnî 41b; Ziver Efendi 83. Feva'id 79b-8 Ib. H. 855-1277 arası Osmanlı Sultanlarının cülus yılları listesi 96b. Çıldır (Ahıska) Valisi Şerif Paşa'ya 1210 Tarihli Padişah Fermanı 99b.”

³ *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*'nde (İpekten vd. 1988: 102-103) ve diğer biyografik kaynaklarda Dürrî mahlaslı 13 şair bulunmaktadır. Bu şairlerden sadece 17. yüzyılda yaşamış Gümülcineli Dürrî'nin (bkz. Kılıç, 2010) ve H 1134 (1722)'de vefat eden Vanlı Dürrî Efendi'nin divanları yayımlanmıştır. Dürrî'nin gazelinin tespiti açısından her iki divan da taranmıştır. Mecmuada Vehbî'nin Dürrî'nin vefatına düşürdüğü tarih, bu şiirin Vanlı Dürrî'ye ait olduğunu göstermektedir.

“Çıkar bir ta‘miyeyle fevtiniñ târihini ey Vehbî
Güm oldı kân-ı dehrîñ göz göre pâkîze bir Dürri” (Çapan 2005:

197)

İlk mısradan beytin ta‘miyeli tarih şeklinde yazıldığını anlıyoruz. “Bir tarih mısraının harflerinin sayı değeri toplamı, bir olayın yılını tam olarak vermezse, o zaman sonuca kaç sayı ekleneceği veya çıkarılacağı bir önceki mısradaki genellikle açık veya kapalı bir dille belirtilir. Bu tür tarihlere ta‘miyeli tarih denir.” (Yakıt 2010: 358). İlk mısradaki “çıkar bir ta‘miyeyle” ifadesinden hareketle 1136 sayısından 1 sayı çıkardığımızda şairin vefat tarihi olan 1135 sayısına ulaşmış oluruz.

کم اولدی کان دهرگ کوز کوره پاکیزه بر درى

(20+40+1+6+30+4+10+20+1+50+4+5+200+20+20+6+7+20+6+200+5+2+1+20+10+7+5+2+200+4+200+10=1136-1=1135)

Dürri Ahmed Efendi’nin şiiri gazel şeklinde kaleme alınmıştır. Şiirin başında “Dürri Efendi” ibaresi yer almaktadır. Şair mahlasını gazelin yedinci beytinde söylemiştir. 21 beyitten oluşan bu şiir, şekil olarak “müzeyyel gazel” görünümündedir. Müzeyyel gazelerde şairler mahlas beytinden sonra genellikle bir kişiyi veya bir şeyi övmek amacıyla birkaç beyit daha söyler (İpekten, 2014: 20). Müzeyyel gazeller, divan edebiyatında genel olarak birer methiye işlevi görür. Bu şiirlerde, övgü üslubu dikkat çeker. Bahsi edilen kişinin vasıflarının sıralanışı, bir sevgili özelliği taşıması gibi hususlar övgüye dayalı anlatımı doğurur. Bu tip gazelerde çoğu zaman asıl gazel kısmı ile zeyl edilen beyitlerdeki konu bütünlüğü de farklı olur. Örneğin kişiler için yazdığı gazellerinin tamamı müzeyyel gazel olan hiciv üstadı Nefî, bu şiirlerinin mahlastan önceki kısımlarında nevrûz, bayram, bahar gibi temaları işler (Öztürk, 2013: 3-5). Dürri’nin gazelinde mahlas beytinden sonra bir kişinin övgüsüne yer verilmemiş, önceki beyitlerdeki tematik işleyiş devam etmiştir. Dürri’nin bu gazeli, mahlas beytinden sonraki beyitlerin zeyl olması açısından müzeyyel gazel olarak kabul edilir. Şiir, muzârî bahriyle *mef‘ûlü fâ‘ilâtü mefâ‘ilü fâ‘ilün* vezniyle yazılmıştır. Şiirde “diken” kelimesi redif olarak kullanılmıştır. Gazelin tamamında da “mücerred kafiye” tercih edilmiştir.

Dürri, mahallileşme, Sebk-i Hindî ve hikemî tarz gibi devrindeki şiir akımlarından etkilenmiş ve bunu da şiirlerine aksettirmiştir. Divanında hikemî tarzın büyük üstadı Nâbî’ye, Sebk-i Hindî’nin önde gelen şairlerinden Nâ‘ilî’ye ve Vecdî’ye nazireler yazmıştır. O da çağdaşı pek çok şair gibi yeni ve orijinal kafiye veya redif arayışında olmuştur. Örneğin “yürür turur oturur”, “ki derler o bizüz”, “çıkılmış inmişüz”, “inmiş çıkılmışız”, “girmiş çıkılmışız”, “dimek

ne demek” “..âl anlanmadı” gibi redifleri kullanmıştır (Öztürk-Öntürk, 2021: 78). Şairin bu gazelinde tercih ettiği “diken” redifini hem isim hem de fiil olarak farklı anlamlara gelecek şekilde kullandığı görülür. Diken kelimesi, “bazı bitkilerde bulunan sivri ve batan iğne”, “biçilmiş veya yırtılmış kumaş, deri, yara vb. nesnelere iğne iplikle tutturmak”, “fidan, gül, taş gibi nesnelere dik bir şekilde toprağa saplamak” gibi anlamlarının yanı sıra mecâzen “dünyanın fenalıkları, tedirgin olmak, huzursuzluk veren hususiyetler, eziyet ve sıkıntı çekmek, mani ve engel, sevgilinin derdi ve kederi” gibi manalarda kullanılmıştır. “Diken” kelimesinin bir metafor ve mazmun olarak kullanımı şairin dünyayı algılayış biçimini de ortaya koymaktadır.

Klâsik şiirimizin genelinde de diken metaforu sıklıkla kullanılmaktadır. Şairler sevgiliye ait bazı davranış, bakış veya kırıpık, hat gibi güzellik unsurlarını tasvir ederken genellikle şekil ve can acıtma yönlerinden ötürü dikenle değişik benzetme ilgileriyle kullanır. Bazen şair/âşık doğrudan doğruya değersizlik bakımından dikenle ilişkilendirilirken bazen de âşığın içinde bulunduğu durum (dikenin batıcı, yaralayıcı, can acıtıcı özelliği) itibariyle dikenle özdeşleştirilmiştir:

Dîdeme hâk-i rehin sürme idelden yârın

Gözine biz diken olmuş gibiyüz agyârın (Rezmî Divanı G. 270/1)

Klâsik Türk şiirinde âşık ve sevgilinin arasına giren olumsuz tiplerden “rakip, ağıâr, adû” gibi şahsiyetler, âşığa sürekli eziyet etmesi, onun sevgiliye kavuşmasını engellemesi, arabozucu olması yönüyle dikene benzetilir. Bunların yanı sıra diken metaforu sade, küçük ve basit görümlü bir hususiyet arz etmesine rağmen şairlerin muhayyilesinde karmaşık ve çok yönlü çağrışımlara kapı aralar. Diken, bazen doğrudan doğruya değersizlik bağlamında dünyanın, insan ilişkilerindeki kötü ve çirkin davranışların, dinî ve tasavvufî anlamda bazı kavramların, yasak sayılan ve hoş görülmeyen tutum ve hallerin (nefis, şeytan, nifak, inkâr, heves vs.) sembolize edildiği bir unsurdur (Özerol, 2020: 26-30).

Dürrî'nin çağdaşı olan şair Arpaemînzâde Mustafa Sâmî de “diken” redifli bir gazel kaleme almıştır. 18. yüzyılın ilk döneminde yaşamış olan Sâmî'nin Dürrî gibi kitâbet mesleğinde ilerleme kaydettiği, özellikle hat sanatındaki mahareti sayesinde kâtiplik, başmuhasibecilik gibi devlet makamlarında görev yaptığı bilinmektedir. 1146 (1734) senesinde vefat eden şair, Şehit Ali Paşa, Damat İbrahim Paşa gibi devlet adamlarıyla ilişkiler kurmuştur. Vanlı şair kardeşler Dürrî, Feyzî ve Sa'dî'nin de bu devlet adamlarıyla münasebet kurduğu bilinmektedir. Dolayısıyla Arpaemînzâde ile bu

şairler arasında bir bağ olduğu düşüncesi akla gelmektedir. Sâmî'nin “diken” redifli gazeli de yedi beyitten oluşmaktadır. Yine bu gazel Dürrî'nin gazeli gibi aruzun *mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün* vezni ile kaleme alınmıştır. Rediften önce gelen “diken, semen, pirehen, şiken” gibi kafiye kelimeleri de her iki şiirde ortaklık arz etmektedir. Bu açıdan Arpaemînzâde Sâmî'nin gazelinin Dürrî'nin yazdığı gazelinin ilk yedi beytlik kısmı ile bir tanzir veya etkilenme ilişkisi içerisinde olma ihtimalini akla getirmektedir:

“Sensüz olur nigâhuma seyr-i çemen diken
Belki meşâm-ı cânuma bûy-ı semen diken
Tebri'd itdi benden o gül-rûyü rûzgâr
Her mûyum oldı serdî-i gamla diken diken
Müjgânı sûzen ide meger rişte cânını
Ol cism-i nâzenîne göre pîrehen diken
Hat geldi rûy-ı yâra gül-i âftâbdan
Gösterdi bâgbân-ı ezel nûrdan diken
Sad çâk olmasun mı dil-i zârı bülbülün
Dâ'im kenâr-ı gonçede nâvek-fîgen diken
Olsa nigâh-ı germ temâşâ-yı hüsn-i yâr
Müjgân-ı çeşm-i hayret olur dil-şiken diken
Sâmî-i zâra bûse-i la'lin dirîg ider
Bilmem o gül-'izâra olur mı dehen diken”

(Kutlar Oğuz,

2017: 353).

Dürrî, gazelinde “diken” metaforunu bazen sevgili, âşık ve rakip üçlüsünün olduğu aşk ilişkisini ifade etmek maksadıyla bazen de dünyevî rahatsızlıkları belirtmek için kullanır. Dünya hayatını bir bahçeye benzeten şair, emek harcıyıp bir murâda ermek isteyenlerin ne yazık ki arzularına kavuşamadığını söyler. Öyle ki güzelliklerin etrafındaki olumsuz durumlar ve kişiler, diken gibi biterek o güzelliklerin görünmesini engeller. Dürrî, hikemî üslubun bir göstergesi olarak dünyanın ve dönemin vefasızlığını gül dikip diken dermekle ifade eder. Şair, gül dalında diken bitme gerçeğini iyiliklerin ve güzelliklerin kötü karakterli kimselere nasip olması ile bağdaştırır.

Klasik edebiyatımızın çok görülen benzetmelerini kullanan şair, gönlünü bir kaleye benzetmiş ve kalbine dert, sıkıntı, keder veren, fitne çıkarıcı kişileri de bu kaleye şer bayrağını dikenler olarak tanımlar. Kötülük ile iş yapan bu şahsiyetler iyi yaradılışlı gönül ehli insanları ızdıraba gark eder. Dürrî gazelinde tasavvufî imajları da kullanmış ve dünyayı dert ve bela arsası olarak tasvir etmiştir. Bu bela arsasına sıkıntı evini yapanlar tasavvufî aşkı ve Mansur'u da anlamamış; onu ve “ene'l-hak” davasını sorgulamıştır.

Şair, devrinin olumsuzluklarını üstü kapalı bir şekilde eleştirdikten sonra kendi derdini anlatmaya koyulur. Bu dert bir aşk sıkıntısı, bir makama gelememe veya sıla hasreti gibi bir rahatsızlık olabilir. Sevgilisinin hasreti vücudunu dağlamış ve sanki âşığın bedeni gül bahçesine dönmüştür. Dikenler ise onun parçalanmış tenine gömlek olmuştur. Yine yaşadığı devri eleştiren şair, asrın güzellerinin gerçek aşkı değil de mecâzi aşkı tercih ettiğini, hakikati dile getirenlerin de onları diken gibi rahatsız ettiğini söyler. Bu yaklaşımını divan şiirinin önemli aşk kahramanlarından olan Leyla-Mecnun ve Şirin-Ferhat üzerinden ifade eder. Mecâzi aşkı tercih edenler zamanenin Leyla'sı ve Şirin'i olarak tasvir edilir. Ona göre zamane Leyla'larının Mecnun'u çöllere düşürmesi, Şirin'lerin de Ferhat'ı diken olarak görmesi hep zamanın bozulduğunun göstergesidir.

Aşk mesnevilerinin efsanevî şahsiyetlerinden örnekler veren şair, âşık ile sevgili arasındaki en büyük engel olan rakibi de eleştirmeden duramaz. Ona göre sevgili yabancılarla gülden yapılmış yataklarda uyumakta; inleyen âşık ise dikenler içinde yatmaktadır. Aşk derdi ile tanışan kişilerin gözüne yeşillikler bile kül ocağı gibi görünür. Dürrî gönül hoşluğunun önemini vurgulayarak gönlünde huzur olmayanların her düşününün yas ve her yasemininin de dikene benzediğini ifade eder. Bu dünya içinde dert ve sıkıntıyı çekenler yine iyi insanlar (gül), esenlikler içinde yaşayanlar (diken) ise kötü insanlardır.

Şair gazelin son beyitlerinde gül bahçesi içerisindeki gülün, dikenin ve goncanın durumunu tasvir eder. Gonca, hazan mevsiminin verdiği gözyaşı ile suskundur. Diken ise tam şevkle sevinç, neşe içindedir. Gül bahçesini baştan başa dikenler kaplamıştır. Goncalar elden ele düşmüştür. Bu durumda diken goncadan yeğdir. Ay yüzlü güzellerin yanında gece gibi siyah yüzlü yabancılar vardır. Her gül yanaklının da yanında bir diken bulunur. Dürrî, gül bahçesi içerisinde yaşananları anlatırken gül ve bülbül mazmununu da zikretmeyi ihmal etmez. Diken bu kadar eziyet ve gönül sıkıntısı vererek en sonunda bülbülü vatanından uzaklaştırmıştır.

2. Dürrî Efendi (Gazel)

(*Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün*)

1. Bûy almadı bu bâğda bir yâsemen diken
Çaddini görmek olmadı hiç târdan diken⁴

⁴ Bu bağda, yasemen dikenler bir koku alamadı. (Sevgilinin) boyunu görmek de karanlıktan ve dikenden mümkün olmadı.

2. Kim gül dikerse dehrde hâr oldı kısmeti
Çok gül taķındı gülşen-i dehrde diken diken⁵
3. İtmiş tamâm-ı ehl-i dili vaķf-ı ızdırap
Burc-ı dile livâ'-i şürûr u fiten diken⁶
4. Kılmış hezâr-ı da'vî-i Mansûrî imtiḥân
Bu 'arşagâh-ı miḥnete dârü'l-miḥen diken⁷
5. Evvel kademde menzilin irgürmiş âḥire
Meydân-ı 'aşka böyle nişân-ı kühen diken⁸
6. Her târ u pûdı nişter-i cân-güdâzdır
Kimdir şehîd-i tîğ-i belâya kefen diken⁹
7. Dilde bu hârḥâr-ı elem **Dürriyâ** bu kim
Kâfir qarîb-i oda-yı gül bezm-i ben diken¹⁰
8. Ḥasret vücûdım itdi benim gülsitân-ı dâğ
Olmaķda târ târ-ı tene pîrehen diken¹¹
9. Ḥubân-ı 'aşr mâ'il-i 'aşk-ı mecâzîdir
Olmış nazarlarında ḥaķîķî seven diken¹²
10. Şalmışdı Kaysı Leylî beyâbân-ı vahşete
Şîrîn gözüne olmuş idi Kûh-ken diken¹³

⁵ Zamânede her kim gül dikmişse onun kısmeti diken oldu. Zamanın gülbahçesinde diken dikenler, çok güller takındılar.

⁶ Gönül kalesine şer ve fitne bayrağı dikenler, gönül ehlinin hepsini de ızdıraba vakfetmiş.

⁷ Bu sıkıntı arsasına dert ve bela evini dikenler, Mansur'un dava bülbülünü imtihan etmişler.

⁸ Aşk meydanında bu eski nişanı dikenler, (aşıkların) menzilinı daha ilk adımdan itibaren sona ulaştırır.

⁹ Her iğne ipliği cana işleyen bir neşter olan ve belâ kılıcının şehidine kefen diken (kişi) kimdir?

¹⁰ Ey Dürrî! Gönüldeki üzüntü ve kederin sebebi budur ki, kâfir (rakip) gülün odasının en yakınındadır, benim meclisim ise dikendir.

¹¹ Sevgilinin hasreti vücudumu (kırmızı yanıkların olduğu) bir gül bahçesine çevirdi. Diken ise tel tel olan tenime gömlek olmaktadır.

¹² Zamanın güzelleri, mecâzi aşka meyillidir. Onların nazarında hakikatli sevenler dikendir.

¹³ Leylâ, Kays'ı vahşi çöllere düşürmüştü. Ferhat (Kûhken) ise Şîrîn'in gözüne diken gibi batıyordu.

11. Gül-bister-i na 'îmde ağıâr ber-ıuzûr
'Âşık-ı zâre olmada her mûy-ı ten diken¹⁴
12. Kim ki cihânda ülfet ide derd-i 'aşk ile
Gülşen gözine külhan olur her çemen diken¹⁵
13. Gördüm çemende almışdı düşünâ gül siper
İtmekde turfa hamle aña tîze zen diken¹⁶
14. Pâ-mâl-i berg-i gül bu kadar lutf-ı tab' ile
Ammâ maqâm-ı qurbda hâtır-şiken diken¹⁷
15. Kim ki şafâ-yı hâtır ile olmaya celîs
Her sûr aña mâtem olur her semen diken¹⁸
16. Güldür bu rûzigâr perîşânlığın çeken
Râhatda yine dâ'imâ şâg u esen diken¹⁹
17. Gülşende gonca nem-i hazân ile beste-leb
Ammâ tamâm-ı şevk ile dil-şâd ü şen diken²⁰
18. Düşmekde gonca elden ele hârdır vatan
Yegdir bu gülşen içre hele goncadan diken²¹
19. Her mâh-rûya şeb gibi bir rû-siyeh qarîn
Her gül-'ızârı sîneye dâ'im çeken diken²²

¹⁴ Yabancılar/rakipler, nimetlerin gül yatağında huzur içindeyken inleyen âşığa da teninin her tüyü diken gibi batmaktadır.

¹⁵ Her kim dünyada aşk derdi ile hemhâl olursa gül bahçesi onun gözüne kül ocağı, yeşillikler ise diken gibi görünür.

¹⁶ Gülü, çimende omuzuna kalkan almışken gördüm. Diken ona görülmemiş ve hızlıca bir hamle yapmakta.

¹⁷ Diken, yaradılışın lütfü gereği gül yaprağının ayakları altındadır. Ama bu kadar yakınlık derecesine rağmen gönül incidir.

¹⁸ Gönül huzuruyla arkadaşlık etmeyen kişilere her düşün matem, her yasemin diken olur.

¹⁹ Bu zamanda perişânlık çeken güldür. Daima rahatlık ve esenlikte olan yine dikendir.

²⁰ Gonca, gül bahçesinde sonbaharın gözyaşıyla suskundur. Ama diken de tam bir mutlulukla sevinçli ve neşelidir.

²¹ Dikenlerin sardığı bu vatan da gül elden ele düşmektedir. Bu gül bahçesinde diken goncaya tercih edilir (oldu).

²² Her ay yüzlünün en yakınında gece gibi siyah yüzlüler bulunur. Her gül yanaklıyı da daima diken sinesine çeker.

20. İtmiş vücûdını hased-i ehl-i dil nizâr
Bülbül gibi hezârına mahsûd iken diken²³
21. Bu hâr-hâr-ı cevrlle nilediyse eyledi
İtdirdi 'andelîbe dih-i terk-i vaţan diken²⁴

Sonuç

Van'ın en tanınmış divan şairlerinden olan Dürrî Ahmed Efendi (ö. 1722/23), iyi bir eğitim almış ve küçük yaştan itibaren İstanbul'a giderek kitâbet ve inşâ ilmindeki kabiliyeti sayesinde çeşitli devlet görevlerinde bulunmuştur. Dönemin önemli devlet adamlarıyla münasebeti bulunun Dürrî'nin bir dönem İran sefirliği yaptığı da bilinmektedir. Dürrî Efendi'nin *Divanı ve İran Sefaretnamesi* adlı iki eseri bulunmaktadır. Tarih düşürme alanında oldukça maharetli olan şairin, divanında çok sayıda tarih manzumesi yer almaktadır. Şimdiye kadar Dürrî'nin mürettep divanına tesadüf edilmemiş, divanının bir nüshası sayabileceğimiz şiirlerinin metni, bir mecmua içerisinde yer almaktadır. Bunun yanı sıra şiirlerinin başka mecmualarda da bulunma ihtimali oldukça yüksektir. Çalışmamızda Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 508 arşiv numaralı şiir mecmuasından hareketle şairin bir gazeline yer verilmiştir.

Şairin “diken” redifli söz konusu gazeli, 21 beyitten oluşmaktadır. Şairin mahlası yedinci beyitte bulunmaktadır. Sonraki beyitler zeyl edildiği için bu şiir şekil olarak müzeyyel gazel görünümündedir. Araştırmalarımız sonucunda Arpaemînzâde Sâmî'nin de diken redifli ve yedi beyitlik bir şiiri olduğunu gördük. Bu iki şiirin de aynı vezin ve redifte olması, tercih edilen kafiyelerin benzerlik taşıması ve bu iki şairin aynı dönemde yaşamış ve aynı kişilerle ilişki kurmuş olması hem bu iki şiir hem de şairler arasında bir etkileşimin olduğu düşüncesini akla getirmektedir. Gazelde “diken” metaforu, hem sevgili ve rakibin verdiği eziyet ve sıkıntıları hem de dünyanın ve şairin devrinin olumsuzluklarını ifade etmek için tercih edilmiştir. Şair, dikenin incitici ve yaralayıcı vasfını, insanoğlunun vefasızlığı, bencilliğini ifade etmek aynı zamanda, geleneksel kalıplar içerisinde, hikemi bir şekilde zamanın bozulduğunu anlatmak için kullanır. Mecmualar incelendikçe gerek Dürrî gerekse de diğer divan şairlerine ait bilinmeyen şiirlerin ortaya çıkacağı muhakkaktır.

²³ Diken bülbül gibi binlercesine haset ederken, gönül ehlinin kıskançlığı, onun vücudunu zayıf kılmıştır.

²⁴ Diken, gönle verdiği sıkıntıyla her ne yaptıysa yaptı, (sonunda) bülbülü vatanından etti.

Kaynakça

- Abdulkadiroğlu, A. (1999). *İsmail Belîğ Nuhbetü'l-Âsâr Li-Zeyli Zübdeti'l-Eş'âr*. Ankara: AKM Yay.
- Bağrıaçık, M. Z. (1996). *Dürrî ve Divanındaki Tarih Manzumeleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Van YYÜ/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Çiftçi, Ö. (2014). *Fatîm Davud Fatîm Tezkiresi (Hâtîmetü'l-Eş'âr)*. ekitap: www.ekitap.kulturturizm.gov.tr.
- Çapan, P. (2005). *Mustafa Safâyî Efendi Tezkire-i Safâyî, (Nuhbetü'l-Âsâr Min Fevâ'idü'l-Eş'âr) İnceleme-Metin-İndeks*. Ankara: AKM Yay.
- Dürrî Ahmed Efendi. *Dürrî Divanı*, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi Bölümü 3409/1, vr. 3b -73a.
- Dürrî Efendi. *Mecmu'a-i Eş'âr*, Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 508, vr. 11.
- Erdem, S. (1996). *Dürrî-i Yek-çeşm ve Gazelleri. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*. S. 103, 165-203.
- Erdem, S. (1994). *Râmîz ve Âdâb-ı Zurâfâsı (İnceleme-Tenkitle Metin-İndeks-Sözlük)*. Ankara: AKM Yayınları.
- Ergun, S. N. (1936). *Türk Şairleri*. C.3. İstanbul.
- İnce, A. (2005). *Tezkiretü'ş-Şu'arâ Sâlim Efendi*. Ankara: AKM Yayınları.
- İpekten, H. vd. (1988). *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Ankara: KTB Yayınları.
- İpekten, H. (2014). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. İstanbul: Dergah Yay.
- Karataş, M., Kaya, S., Baş, Y. (2008). *İdris-i Bitlisi Heşt Behişt*. Ankara: Bitlis Eğitim ve Tanıtma Vakfı Yayınları (BETAV).
- Kılıç, A. (2012). *Mecmua Tasnifine Dair. Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII, Mecmua: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*. İstanbul: Turkuaz Yayınları, 75-95.
- Kılıç, İ. (2010). *Gümülçineli Dürrî Divanı*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Van YYÜ/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Köksal, M. F. (2012). *Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Köksal, M. F. (2019). *Klasik Türk Edebiyatının Sıra Dışı Örneklerini Toplayan İlginç Bir Şiir Mecmuası: Mecmû'a-i Nevâdir. Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 3 (4), 84-123.
- Kut, G. (1986). "Mecmua", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Devirler-İsimler-Eserler-Terimler*. C.6. İstanbul: Dergah Yayınları.

- Kutlar Oğuz, F. S. (2017). *Arpaemînzâde Mustafa Sâmî Divanı*. ekitap: www.ekitapkulturturizm.gov.tr.
- Öztürk, M. (2013). Klasik Türk Şiirinde Kişilere Yazılan Gazeller. *Uluslararası Türk Dili Ve Edebiyatı Kongresi*, 1-12.
- Öztürk, M., Öntürk, T. (2021). *Vanlı Divan Şairleri ve Feyzi Divançesi*. Van: Van Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Öztürk, M., Öntürk, T. (2020). Vanlı Divan Şairi Sa'dî Abdülbâkî ve Şiirleri. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 50, 249-278.
- Uzun, M. İ. (2003). "Mecmua". *TDV İslam Ansiklopedisi*, (C. 28, s. 265-268). Ankara: TDV Yay.
- Ürkündağ, A. (2006). *Ahmed Dürrî Efendi'nin İran Sefaretnamesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi/SBE, Afyonkarahisar.
- Vural, R. (2020). *Dürrî Ahmed Efendi Divanı*. ekitap: www.ekitapkulturturizm.gov.tr.
- Yakıt, İ. (2010). *Türk-İslam Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Ek:** Milli Kütüphane "06 Mil Yz A 508" arşiv numaralı şiir mecmuasının 11a varağında yer alan Dürrî Efendi'ye ait şiirin görseli.

